

Een ambulant aanbod voor jongeren met een verslavingsrisico

Het zorgaanbod Integra bestaat deels uit zorg voor problematieken waar verslavingsrisico aan vast hangt. Voor minderjarige jongeren en jongeren in de transitieleeftijd waar ook verslaving op de loer ligt is al meer dan 15 jaar een apart zorgtraject uitgewerkt: het jongerenteam. De voornaamste doelstelling is het gunstig beïnvloeden van de vaak moeizame communicatiepatronen en interacties met allerlei levensdomeinen die zich manifesteren wanneer jongeren verslavingsrisico's aangaan.

In het jongerenteamtraject trachten we waar mogelijk om bij jongeren steeds de aanwezige ouders of de personen die deze rol op zich nemen bij een begeleiding te betrekken als relevante gesprekspartners. Af en toe worden ook siblings op consultatie uitgenodigd.

Pijlers van het jongerenteam

1. Ontwikkelingstaken van de jongere staan centraal. Ontwikkeling kan afgeremd of bedreigd worden door diverse factoren en verslavingsrisico is daar zeker één van. Leren een zelfstandig leven opbouwen, aangaan van relaties, ontplooiën van eigen vaardigheden en zelfzekerheid zijn hiervan maar enkele voorbeelden. Om de interactie van risicovol gedrag voor verslaving en ontwikkelingstaken in kaart te brengen, worden alle levensdomeinen geëxploreerd. Tevens worden andere diagnoses (ADHD, ASS,...) of relevante levensgebeurtenissen (bvb overlijden, ziekte, trauma, problemen met siblings of ouders..) mee in rekening gebracht.
2. We kijken ook in het bijzonder naar de ontwikkeling van coping strategieën en hoe deze bemoeilijkt of bevorderd kunnen worden. Meer en meer zien we cliënten waar het risicogedrag meer is dan wat experimenteren. Hoe langer deze patronen zich voordoen, hoe meer risico op ontwrichting. Daarom willen we zo vroeg mogelijk in het ontwikkelen ervan een proces hierrond aangaan.
3. Bij de ontwikkeling van belangrijke ontwikkelingstaken mogen we niet vergeten dat een jongere opgroeit binnen zijn gezin en niet in een vacuüm. De ontwikkeling van de jongere en het gezin verlopen in een interactie met elkaar. De groei van een jongere verloopt in co-evolutie met het gezin. Deze co-evolutie speelt op zijn beurt een rol wanneer gezinnen geconfronteerd worden met middelengebruik. Greet Spingaer (2014) gebruikt hiervoor de metafoer van het ontwikkelingshuis, waar we zo dadelijk verder op ingaan.

Om de focus op deze 3 pijlers optimaal te maken, kiezen wij bij voorkeur een aanpak waarbij het gezin in als zijn facetten (en waar nodig) betrokken wordt. Maar we zijn in de eerste plaats een jongerenteam en geen gezinsteam. Werken met het gezin, is het middel om de jongere verder op weg te kunnen helpen in zijn ontwikkeling. We werken dus met de krachten en de mogelijkheden van het gezin en van de jongere.

We besteden van bij de start van het traject veel aandacht aan de setting van de gesprekken. Wie zijn de relevante gesprekspartners? Vooral bij het subsysteem van de ouders besteden we hier veel aandacht aan. Ouders, plusouders, pleegouders en soms ook grootouders. Allen maken zij deel uit van het co-parenting team (Mc Hale, 1997, in McHale 2000) van de jongere.

Vaak worden zij dan ook allen betrokken op één of andere manier in het traject. Wanneer wij verwijzen naar de ouders in deze tekst, is dit met het co-parenting team in gedachte.

De gehanteerde gespreksmethodieken & inzichten steunen op een diversiteit van therapeutische achtergronden. Vaak steunen ze op systeemtheoretische (narratieve, contextuele, hechtingsgeoriënteerde, ...) maar eveneens client-centered, cognitief of andere ad hoc bruikbare werkwijzen. En uiteraard wordt gebruik gemaakt van de 'typische' werkvormen in de verslavingszorg en is motiverende gespreksvoering en psycho-educatie niet weg te denken.

Metafoor van het ontwikkelingshuis

Graag geven we kort het ontwikkelingshuis van Spingaer (2014) mee omdat de manier waarop hierin verscheidene thema's benaderd worden onze vraagstelling sterk inspireert. Spingaer omschrijft 5 kernthema's voor kinderen, gezinnen en hun bredere context:

1. De regulatie van afstand en nabijheid: hechting en binding

Hoeveel nabijheid en autonomie is er nodig binnen een gezin en dit tijdens verschillende levensfasen? Zijn de noden van de gezinsleden op mekaar afgestemd?

2. Het opbouwen van functionele structuur en organisatie

Op welke manier pakt een gezin dingen aan, is dit duidelijk? Een duidelijke structuur helpt om wat er op ieder van ons af komt, aan te pakken

3. Het vormen van interne en externe grensmechanismen: affiliatie

Hoe gaan we om met de buitenwereld? Is dit toegelaten? In hoe verre? Gaat dit gepaard met positieve of eerder negatieve gevoelens?

4. Het zoeken naar een eigen identiteit en betekenisvolle narratieven: inclusie

Door het contact met de buitenwereld ontstaan eigen identiteiten. Hoe reageert de buitenwereld op deze identiteiten? Zijn we in staat deze aan te passen in wisselwerking met wie rond ons staat? Bieden deze identiteiten voldoende houvast en zekerheid?

5. Het omgaan met loslaten en afscheid nemen

Hoe pakken gezinnen dit aan?

De metafoor van het huis maakt deze thema's niet enkel voor de hulpverleners, maar ook voor de gezinnen zelf aanschouwelijk. Spingaer vergelijkt de groei van gezinnen met het samen bouwen van een huis. In dit huis vinden we:

1. Fundamenten van het huis (hechting en binding)

Bij het bouwen van een huis heb je stevige fundamenten nodig. Dit bepaalt hoe veilig en stabiel een huis zal zijn. Bij de bouw wordt rekening gehouden met de ondergrond en welk soort gebouw er moet staan. Wanneer je wijzingen wil doorvoeren in het huis, moet je rekening houden met die fundamenten. Kunnen zij dit dragen?

Kinderen hebben in verschillende levensfasen andere noden. Kunnen ouders voldoende afgestemd reageren? Voelen ze zich hiervoor voldoende gegrond? Slagen ze er in om samen te werken als ouderpaar (co-parenting team)?

2. Constructie van het huis (functionele structuur)

Zijn er in het huis afgesloten ruimtes? Kan iemand zich terug trekken of is alles open? Wat mag er binnen het huis, zijn er kamers waar andere regels gelden? Welke vrijheden worden toegekend?

3. Ramen en deuren van het huis (affiliatie)

Is er veel inblik mogelijk in het huis? Zijn er open of net gesloten deuren? Gaat een gezin er voor weinig inbreng van de buitenwereld of zoeken ze de dialoog op? Kan dit met vertrouwen gebeuren of eerder wantrouwen? Hoe wordt hulpverlening ervaren? Kunnen zij helpen of zijn ze bedreigend naar het kunnen van het gezin?

4. Inrichting van het huis (inclusie)

Smaken en stijlen verschillen, mag dit te zien zijn in het huis? Of kiezen we voor een uniforme look? Adolescenten zoeken naar hun eigenheid, halen de buitenwereld binnen in het huis. Ziet het gezin dit als een meerwaarde of een bedreiging? Hoe dragen zij dit?

5. Verhuizen en herinrichten (loslaten in verbondenheid)

Jongeren zoeken meer contacten buiten het huis, willen privacy, hun eigenheid ontdekken. Gezinnen staan dan voor een grote uitdaging: hoe laten we de jongere zijn eigen weg zoeken en zorgen we er tegelijkertijd voor dat het huis een veilige basis kan blijven?

Principe samen en apart

Binnen de begeleiding zien wij de ouders en de jongere apart per subsysteem, maar ook als gezin en dit binnen een afgebakend traject van 4 gesprekken. Beide constellaties hebben hun voordelen:

Apart:

- De jongere krijgt apart de mogelijkheid om in vertrouwen over verschillende thema's te spreken. Op die manier krijgen we een zicht op levensdomeinen die goed en moeilijk lopen. Er wordt gesproken over drugs en motivationeel gewerkt rond dit thema, maar ook andere thema's zoals ouders, brussen en de onderlinge verstandhoudingen, school, vrienden, worden besproken.

De gesprekken met ouders worden voorbereid met het oog op communicatie, herstel en vertrouwen.

- Het subsysteem van de ouders heeft eigen ontwikkelingstaken. Ook voor dit subsysteem is het zinvol hier apart over te kunnen spreken. Hoe werkt het co-parenting team samen als het gaat over de opvoeding van hun kind? Denken ze hetzelfde? Hoe wordt er met verschillen omgegaan? Hoe gaan ze om met grenzen en vrijheden? Wie bewaakt ze? Hoe komen deze tot stand? Hier spreken we over de **functionaliteit** van het ontwikkelingshuis (Splingaer, 2014).

- Spanningen binnen het gezin of de **partnerrelatie** kunnen een nadelige impact hebben op de ontwikkeling en eventueel gebruik van de jongere. Maar ook andersom kan middelengebruik van een kind kan zorgen voor (meer) spanningen binnen het gezin of de partnerrelatie. Bij oudere opgroeiende kinderen komt de partnerrelatie terug meer op de voorgrond. Hoe worden we als ouders terug meer een koppel wanneer onze kinderen meer zelfstandigheid verwerven? Deze fase wordt beschreven binnen het verhuizen en herinrichten van het ontwikkelingshuis (Splingaer, 2014). Het is telkens zoeken naar nieuwe verbindingen en herverbinden. Het is zoeken naar loslaten in verbondenheid. Welke band krijgen we met elkaar als ouder? Hoe herverbinden we als ouder met een opgroeiende adolescent waarbij er meer afstand komt. (Hillewaere, 2008) Doordat we de ouders apart zien is het voor hen veiliger om deze thema's bespreekbaar te maken.

Doordat we de ouders apart zien is het voor hen veiliger om deze thema's bespreekbaar te maken.

Druggebruik is voor een gezin vaak een soort metafoor voor de gevaarlijke buitenwereld die binnenkomt in gezinnen met opgroeiende kinderen. Ook hier kunnen we refereren naar het ontwikkelingshuis (Splingaer, 2014), met name naar het affiliatiethema (ramen en deuren). Hoe gaat het gezin om met deze gevaren? Kan het dit als uitdaging benaderen? Wat met gezinnen die het gevaar niet zien of onderkennen? Soms moeten we ons noodgedwongen beperken tot het zo duidelijk en onomwonden mogelijk formuleren van de pijnpunten van de transitie. Dit zowel naar het gezin toe als het betrokken netwerk. Er kan doortastender gewerkt worden aan de pijnpunten als er engagement is.

Het is belangrijk om te peilen naar de opvattingen van elke ouder rond het risicogedrag. In welke mate maken zij zich zorgen over het risicogedrag van hun kind? Wat zijn hun waarden en normen over dit thema? Hebben eigen ervaringen of ervaringen uit de omgeving een invloed op hun denken hierover? Op welke manier gaan ze hierover in communicatie met de jongere?

Tot slot is het belangrijk om ouders steeds als expert van hun kind te zien. Ouders dragen kennis en informatie over hun kind mee. In deze levensfase zullen zij vaak van mening verschillen. Zij kijken met een andere blik naar de ontwikkeling in het verleden en zullen het huidig functioneren van hun kind vaak aftoetsen een andere levensdomeinen dan de jongere doet. Er is sprake van verschil in narratieven.

Samen:

Het gegeven dat er wordt opgesplitst met 2 co-therapeuten biedt nog een ander voordeel: er worden aparte therapeutische relaties aangegaan met de subsystemen en dit schept de gelegenheid om vanuit dit verschillend verworven perspectief en inzicht overleg tot stand te brengen tussen beide co-therapeuten. Het preciezer aanvoelen van verschillen en weerstanden en hiermee aan de slag gaan draagt m.a.w. vaak bij tot het bouwen van 'communicatie-bruggen' tussen de verschillende betrokkenen van een systeem.

- Tijdens gezamenlijke gesprekken spreken we altijd over het gebruik/risicogedrag. We doorbreken het eventuele taboe om er goed over te spreken. Vaak wordt er niet of beperkt over gesproken. Vaak zitten jongere en ouders ook in een andere fase betreft motivatie tot verandering. (Prochaska & Di Clemente, 1986) Hierdoor loopt de

communicatie over risicogedrag stroef. Gezinnen hebben soms de neiging conflicten uit de weg te gaan. In andere gezinnen kunnen conflicten net hoog oplopen. We stimuleren om conflicten vast te nemen en samen te kijken naar de betekenissen ervan. En we proberen hen op weg helpen om er in de toekomst zelf mee aan de slag te kunnen (blijven) gaan.

- Een ander terugkomend thema is **herstel** en **vertrouwen**. Oog hebben voor het verlangen naar verbinding, de fundamenten van het ontwikkelingshuis (Splingaer, 2014), (vaak uitgedrukt in boosheid en frustratie) en de afstand overbruggen heeft een positief effect op het gezin en de gezinsleden. We gaan op zoek naar een nieuwe, beter passende verbinding als stap in de transitie. (Loslaten in verbondenheid, Splingaer 2014). Spreken over vertrouwen gaat vaak over de onderhandeling en het evenwicht tussen verantwoordelijkheden en vrijheden. Hierin terug een goed evenwicht vinden is belangrijk voor de jongere om zichzelf verder te kunnen ontplooiën.
- Binnen het werken met het gezin, is het zeker belangrijk de stem van de jongere niet uit het oog te verliezen. Integendeel, als jongerenteam zien we de jongere steeds als het kompas, om ons duidelijk te maken waar er groei nodig is en waar niet. Dit betekent niet dat we vervelende en moeilijke thema's uit de weg gaan. We proberen het gezin aan te moedigen hier samen aan te werken, ieder op zijn eigen manier en met respect voor ieders eigenheid.
- Soms zijn er ook moeilijkere gezinsthema's die meer **gezinstherapie** vragen, waarbij het opportuun is broers en zussen mee uit te nodigen. De thema's die besproken worden zijn vaak van toepassing voor het hele gezin. Soms blijkt dat verschillende kinderen worstelen met de nieuwe evenwichten die gevonden moeten worden. Wederom refereren we naar het herinrichten van het ontwikkelingshuis (Splingaer, 2014). Wanneer zijn we nog samen een gezin? Wat betekenen we voor elkaar? Hoe veranderen de relaties hierdoor? Ook bij nieuw samengestelde gezinnen komen er gelijkaardige vragen naar boven.

Binnen een jongerenteamtraject proberen we in een 4-tal gesprekken deze thema's te bespreken en samen te verdiepen daar waar nodig. Indien we merken dat meer of andere zaken nodig zijn, kan het traject verlengd worden of worden andere trajecten overwogen, al dan niet binnen ZorGGroep Zin.

Apart aanbod voor ouders

Naast een aanbod voor jongeren is er ook een apart aanbod voor ouders of personen die in de ouderrol zitten. Ook hier is individuele opvolging mogelijk in de verscheidene regiokantoren (met dito diversiteit van de betreffende hulpverleners), dan wel deelname aan een groepsaanbod. Het groepsaanbod voor ouders is opgedeeld in drie aaneensluitende modules die elk op zich eindpunt kunnen zijn van het zorgtraject: 1. Een informatiesessie 2. Vier themasessies 3. Een terugkomgroep

1. Informatiesessie:

Dit is een laagdrempelige eenmalige gelegenheid tot informatie over: producten, aanpak & communicatie zonder "belasting" van die informatie door persoonlijke levensverhalen. Het beoogt ouders deels te sensibiliseren voor verslavingsrisico's, deels te relativeren waar nodig.

De impliciete informele ontmoeting (in pauze, nabespreking) met lotgenoten kan een voorproefje zijn op eventueel verder persoonlijk engagement in vervolgmodes.

2. thema-sessies:

Gedurende 4 sessies wordt gedebatteerd met een vaste groep ouders over allerlei onderwerpen die hen nauw aan het hart liggen. Terugkerende onderwerpen zijn vaak schuld & schaamte, strategieën van aanpak, wantrouwen, juridische gevolgen, zelfzorg.. Qua hoofdmethodiek wordt gebruik gemaakt van de principes van 'thema-gecentreerde interactie' volgens Ruth Cohn, en een uitgewerkte hulpverleningsattitude geïnspireerd op het GROOM-werkboek van de VAD. De begeleiders zijn systeemtheoretisch georiënteerd wat zich eveneens weerspiegelt in de gespreksvoering. De drie pijlers die focus zijn in het traject 'jongerenteam' gelden ook hier als extra leidraad in besprekingen:

1. Welke ontwikkelingstaken spelen er mee voor de betreffende jongere en hun ouders/het gezin ?
2. Hoe verloopt de coping bij elk gezinslid ?
3. Welke evolutie voltrekt zich in de hechtingsgeschiedenis binnen de deelnemende gezinssystemen ?

De bijzonderheid en ook de meerwaarde van deze werkwijze is dat lotgenoten met groter mandaat elkaar toestaan nieuwe narratieven te verkennen. Het sociaal effect is vaak dat sommige ouders hierdoor beter uit hun isolement van schaamte kunnen treden.

3. Terugkomgroep – module:

Dit is een halfopen groep waar ouders aan kunnen deelnemen die de vorige modules volgden. Dezelfde principes en methodes uit de voorgaande module worden gebezigd. Het effect ervan is hier voelbaar: ouders vertonen duidelijk meer eigen leiderschap en deskundigheid en dit komt de intensiteit en diepgang van de sessies ten goede.

Slotwoord

Wanneer een jongere aangemeld wordt met een verslavingsproblematiek vinden we het belangrijk om dit binnen een bredere context te bekijken. Graag betrekken we hierbij het oudersysteem en werken we rond verschillende thema's, waarbij het ontwikkelingshuis (Splingaer, 2014) ons een helpende metafoer biedt. Voor sommige gezinnen is deze brede blik bij aanvang spannend en soms is er weerstand. Toch wordt deze manier van werken veelal gewaardeerd éénmaal het traject lopende is. Andere gezinnen zijn dan weer tevreden dat ze de kans krijgen ook andere thema's te bespreken, en vooral dit samen te kunnen doen. Zeker ouders van jongeren waar het al langer moeilijk loopt met de jongere zijn blij dat ze intensief betrokken worden in het traject. Ook wanneer jongeren (nog) niet bereid zijn om op gesprek te komen zijn ouders welkom in een apart traject.

Herbert Jenaer, Daisy Hilven, Elise Sneyers, Huub Boonen en Lind de Bruijn

www.zorggroepzin.be of 011 27 42 98

Referenties:

Cohn, Ruth C. (1979). Thematische interactie. Een methode voor hulpverlening, vorming en onderwijs. Bloemendaal: H. Nelissen B.V.

De Bock, M (2004) GROOM-werkboek. Vereniging voor Alcohol en andere Drugproblemen.

Hillewaere, B. (2008). Verbinden om goed te kunnen loslaten: Systeemtherapie voor gezinnen met adolescenten. *Systeemtherapie - Tijdschrift voor Systeemtheoretische Psychotherapie*, (4), 216.

McHale, James P. (2000). Charting the Bumpy Road of Coparenthood: Understanding the Challenges of Family Life

Prochaska J.O., Diclemente C.C. (1986). Toward a Comprehensive Model of Change. In: Miller W.R., Heather N. (eds) *Treating Addictive Behaviors*. Applied Clinical Psychology, vol 13. Springer, Boston, MA.

Splingaer, G. (2014). Het Ontwikkelingshuis: Een kijk op de co-evolutie van kinderen en gezinnen. *Systeemtheoretisch Bulletin* (2014), 32.1.